

Institut für Slavistik der Universität Potsdam

Podstupimske pšinoski k Sorabistice
Potsdamer Beiträge zur Sorabistik

Nr. 6

Arnošt Muka – ein Sorbe
und Universalgelehrter

Potsdam 2004

MUKA A LITERATURA

0. Arnošt Muka jo był wjelebočný luž a jo wostajił slědy na młogich polach kultury (nic jano serbskeje, ale teke sakskeje a słowjańskeje). Togodla njejo lažko wuzwignuś jogo głowne zasłužby. W *Nowem biografiskem słowniku k stawiznam a kulturje Serbow* wopisuje se won w přednem wotstawku tak: „Gymnazialny profesor, dr.phil., rěčespytnik, ludowědnik, organizator serbskeho narodneho kulturneho žiwjenja.“ (Petr 1984: 400) We slědujucych wotstawkach, kotarež wopšimjeju dwa boka, njewużywa awtor, Jan Petr, słowo „literatura“ daniž jaden raz. Potakem njejo Mukowa žělabnosť za žinsajšnu serbsku zjawnosť zwězana z literaturu, a wušej togo njeplaši Muka ako basnik. Take pšedstajenje Muki njewotblyščujo wuznam, kenž jo měła literatura za njogo. Literatura jo grała wažnu rolu we žywjenu a we žělabności Muki; won jo se na wšaku wizu z njeju zaběrał.

1. Muka njejo potakem w serbskej zjawności pšawje pšedstajony, což nastupa jogo zajm za literaturu. By dejało se nažejaś, až godnošijo nanejmnjej wědomnosť, to groni sorabistika, jogo žělabnosť na toś tom poli pšawidłownje.

Wobšyrnje su se z Muku zaběrali jano někotare wědomnostniki. Comej se how wobmrokowaś na styri wažnjeje pšepytywanja. To stej głownje dwě biografiji (Wićaz 1924 a Petr 1978).¹ K tomu pšizotej hyšći dwa nastawka, kenž se zaběratej wosebnje z literariskej žělabnosťu a z procowanjami Muki wo literaturu (Jenč 1963 a Heine 1975).

1.1. Ako přědny jo Muku wobšyrnje pšedstajił serbskej zjawności Ota Wićaz. K 70. narodninam jo won w nadawku Mašice Serbskeje napisał biografiju a pšeglěd žělabności (Wićaz 1924). Wušej togo jo won w nagronje k cesći zemřětego na godownej zgromažinje Mašice 1932 (Wićaz 1933a) a w nekrologu w ČMS (Wićaz 1933b) wospjetował nejžwažnjeje wuslědki a biografiju dopoñił.

Pši godnošenju Mukoweje žělabności jo se won w biografiji na drugem městnje (po wotstawku „Muka jako wuslědźicef našeje ludnosće“, Wićaz 1924:

---

¹ Nowa publikacija w rěže *Wobrazki ze Serbow* (Kilank 2004) citěrujo za žywjenje a žělabnosť jano Petr 1978 a njewopšimjejo potakem žednych nowych wěcownych informacijow.

22) zaběrał z wuznamom Muki za serbsku literaturu, a to pod nadpismom „Muka jako spěchowar serbskeho pismowstwa“ (Wićaz 1924: 43). Nadpismo pokazujo jasnje, žo jo Wićaz wižel głownu zaslužbu Muki, a přédna sada to hyšći podšmarjno: „Z ředka što je naše pismowstwo tak mócnje spěchowal kaž Arnošt Muka.“ Podobne wugronjenje namaka se teke w nagronje 1932: „Tež wo našu literaturu ma Muka njezachodne zaslužby. Běše ze spěchowarjom skoro kóžděho serbskeho spisowačela.“ (Wićaz 1933a: 10). A po měnjenju Wićaza njejo Muka w přédnem rěže pšez swojske basnikarske teksty k spěchowanju literatury pšinosował: „Muka chcyše tež našu literaturu we wužšem zmysle, naše basnistwo, krasospisowačelstwo, džiwadło na wyšši skhodzeńik dowjesć, a to je so jemu woprawdže tež radžiło. Wěžo běchu tu jeho woli mjezy stajene. Wulke talenty dyrbyja so narodzić. Tola spožči so jemu, zo so z nim zeńdže jedyn woprawdže wulcy wobdarjeny basnik, Jakub Čišinski, zo so zetka z druhimi basniscy wobdarjenymi młodźencami [...]“ (Wićaz 1924: 43). Podobne słowa namaka won teke w nekrologu, gl. Wićaz 1933b: 74). Potakem jo Muka svoj cil, spěchowanje serbskeje literatury, pšez druge dojspił.

Což nastupa basnjenje Muki, namaka Wićaz chwalobne słowa: „Teke Mucy so zahe džižeše wo ławrjencu basnikowem. [...] Wšudžom pytnjemy žadanje po dokonjanej formje, za wurazom pytacu subjektivnosć. [...] Muka běše bjez dwěla pšesnješcy wulcy wobdarjeny. Jeho bohata znutřkownosć žedžeše za wurazom. Přesta drje pšesnić, jako běše sebi druge nadawki stajił, ale basnik wostanje z basnikom, byrnjež mjelčať.“ (Wićaz 1924: 44). Pšesiwu tomu chwalenju stoje kritiske słowa („Wěžo běchu tu jeho woli mjezy stajene. Wulke talenty dyrbyja so narodzić.“ gl. gorjejece).

Wićazowe godnošenje jo wobwliwowane pšez to, až jo won znał jano młodostne basnjenje Muki, to groni głownje to, což jo było wozjawjone w *Lipje Serbskej* a we *Łužičanje* w lětach 1872-1877. Togodla jo won měł zašić, až jo Mukowe basnjenje było „młodostny grěch“, wot kotaregož jo se Muka wotwrošil, ako jo wižel pšed sobu wažnješe nadawki. Indirektnje pokazujo Wićaz teke na zawinu takego kritiskego godnošenja: poetiske pominanja Mukowego pšijašela Jakuba Barta-Čišinskego (gl. dołojce 3.3.).² Wićaz wiži potakem zaslužby Muki nic jano w spěchowanju literarneje žěłabnosći drugich, ale teke w basnjenju Muki samogo. Mjazy wobyma ma won

² Zajmne jo pši tom, až wospjetuju Wićazowe kritiske słowa pšisamem posłownje (w serbskem pšeložku) łatyńske wugronjenje Pfula pšesiwu Bartoju: „Wondano je wysokowučeny a wo našu literaturu wulcy zaslužbny muž we Łužica čo. 5 serbske runozynki (nazynki) abo rymy k rěčam přinjesť. [...] Poetae nascuntur, non fiunt!“ (Pful 1883: 17-18, gl. gorjejece „Wulke talenty dyrbyja so narodzić.“)

prědnu aktiwitu za wažnjějšu. Indirektnje wumjatujo Muce, až njejo jogo basnjenje było na wušynje casa.³

1.2. Prědne a doněta božko jadnučke literarnowědne pšepytowanje Mukoweje žěłabnosći na poli literatury jo pšewjadł Rudolf Jenč (Jenč 1962). Nadpismo nastawka („Arnošt Muka jako basnik“) južo pokazujo na to, až njezajmjuo Jenča powšykna aktiwita Muki, ale jano jogo basnjenje.⁴ Na podložku dokradnjeje analyzy pšizo won k slědujucemu rozsuduju: „A hdyž tež su jeho basnje wšelakeje hódnoty a nic wšě tajke, zo móhli je wosebnje originalne a po formje mišterske mjenować, da snadź citowane pokazki pokazuja, zo móžemy jeho tola z dobrym prawom tež serbskeho basnika mjenować. Někotryžkuli, kotrehož w našej literaturje tak apostrofujemy, sej tute mjeno mjenje zasłuži hać wón.“ (Jenč 1962: 393).⁵ Potakem jo Jenč powšykno samskego mjenja ako Wićaz, ale jogo godnošenje jo wěcej diferencěrowane.⁶ Wobej stej wobjadnej w tom, až jo Muka nanejmnjej „poeta minor“, to groni dosć wušyknj, ale nic narožony basnik.

1.3. W lěše 1974 jo se pšewjadła přědna wědomnostna konferenca na cesć Muki. Tam jo Lucija Hajnec pšednosowała wo Mukowej žěłabnosći na poli literatury. Jeje nastawk ma samske nadpismo ako wotpowědny wotstawk we Wićazowych knižkach: „Arnošt Muka als Förderer der sorbischen Literatur“ (Heine 1975).⁷

³ Po knižkach Wićaza njejo se wjele wo Muce pisało, a tam, žož su jogo wobspomnjeli, njejo šło wo literaturu. W nastawku k stolětnemu jubileju njespomnjejo Pawoł Wićaz zewšym Mukowe literarne žěło (Wićaz 1954).

⁴ Jenč jo ako přědny wižeł, až jo to běły flak we wopisanjach Mukoweje žěłabnosći: „Štož pak zwjetša hišće znate njeje, je to, zo je Arnošt Muka tež był serbski basnik, a tuž chcemy z našim nastawkom kedźbnosć na tutu stronku jeho skutkowanja wobroćić.“ (Jenč 1962: 344).

⁵ Jenč jo pšepytowanje głownje pšewjadł na podložku podobneho materiala ako Wićaz (gl. dołojce 2.). Akle pši napisanju drugogo žěła nastawka jo jomu teke pšistupna była rukopisna zběrka Mukowych basnjow („njejsmy tutu knižku prjedy znali“, Jenč 1962: 388). To přědne wopoznawanje ze wšyknymi zachowanymi basniskimi tekstami Muki jo jogo postarcyło k naraženju wudaš Mukowe basni: „Kak zo budže w přichodže móžno, tež tónle džěl zawostajenstwa jednoho z wulkich synow našeho luda jónu cyły wudać, jemu a nam k česći.“ (Jenč 1962: 393).

⁶ Gl. teke jogo mjenja k młodostnym basnjam: „Wone su wšelakeje basniskeje hódnoty, někotre woprawdže dobre, druge zaso nic. Mjez mjenje bóle originalnymi su tež tajke, kiž njepřekroča stopjen hołych młodostnych rymowanek.“ (Jenč 1962: 346).

⁷ Zajmne jo, až njecitěrujo Hajnec daniž Wićaza, daniž Jenča. Wušej togo njejo wona zazdašim wužywała rukopisnu zběrku Mukowych basnjow, lěcrownož jo spomnjeta w nastawku Jenča.

Nastawk spomnjejo Mukowe basnjenje jano pšipodla, a godnošenje jo dosć kritiske: „Diese sehr interessanten belletristisch-publizistischen Reiseberichte ausgenommen [...], bedeuten Mukas eigenen literarischen Arbeiten aus dessen Studienzeit eine Episode sowohl in seinem umfassenden Lebenswerk als auch in der Entwicklung der sorbischen Literatur.“ (Heine 1975: 148).

1.4. Ku gožbje 125-lětnego jubileja Muki jo česki sorabist Jan Petr wozjawił biografiju (Petr 1978). Jaden kapitl jo poswěšil Mukowym procowanjam na poli literatury („Spisowaćel a spěchowar pismowstwa“, Petr 1978: 115-131). Božko njespěsdstajijo wobšyrnje Mukowe literarne tworjenje, wušej togo godnošijo jogo zasłužby na tom poli dosć kritiski.⁸

1.5. We jubilejnem lěše 2004 su byli wšake zarědowanja na cesć Muki. Dalokož wěmej, njejo se – z wuwzešim Chošebuskego sympoziuma – žednje Mukowe basnjenje tematizěrowało (njejsu se teke jogo basni pšednjasli),⁹ a to samske płaši za jogo spěchowańsku žěłabnosć na poli serbskeje literatury. Musymej potakem zwěsćić, až njejo se z casa Wićaza a Jenča nic pšeměniło. Togodla bužomej se w nastawku zaběraš ze wšyknymi aspektami teje tematiki. W srjejžišću stojtej Mukowe basnjenje a jogo wobwliwowanje basnjenja drugich (na pšikłaze Kosykowych basnjow), dokulaž njejte se toš tej pšašani dotychměst dosć pšeslěžiłej.

2. Głowna zawina njedosegajučego zajma wědomnosći za Mukowe basnjenje jo zawěsće powšyknjo rozšyrjone měnjenje, až njejo Muka pisał „pšawu“ poeziju. A toš to měnjenje jo zwězane z tym, až jo jano jaden žěl jogo basnjow był znaty, a to su głownje młodostne basni, kenž su se hyšći pši jogo žywjenju šišćali. Wićaz jo wujšel wot pšisamem 30 basnjow, to groni wšyknjo, což stej šišćalej *Lužičan* a *Lipa Serbska*, a pšidatnje teksty pšesnjoj, kenž jo Bjarnat Krawc skomponował (Wićaz 1924: 76-77). Za swoj nastawk jo Jenč južo wużywał wjetšu licbu basnjow, dokulaž jo pšidatnje pšegłědał (*Lubinski*) *Nowinkař*, *Swobodu*, *Lubinske nastawki* a *Drobnostki* Jana Bohuwěra Šoły. Wušej togo jo

⁸ „Běchu to zwjetša składnostne basnje za zawjeselenje posłucharjow (čitarjow), nic pisane ze zaměrom, pěstować wumělske basnistwo. Za nje nječuže so ženje powołany, ani njemysleše sebi, zo by wulki basniski dar měl.“ (Petr 1978:116; wopisanje literarneje žěłabnosći wopšimjejo jano jaden bok!).

⁹ Pši zgromažinje Mašice 1932 jo to było hynac: „Skónčnje recitowaše knježna Hanka Wječelic někotre Mukowe pšenje z młodostnych lět.“ A do togo su se spiwali někotare pšeni (Wićaz 1933b: 79).

won w drugim žělu nastawka južo mogał pokazaś na głowne žrědło: na rukopisnu zběrku *Basnje (dra.) Arnošta Muki z młodych a starych lět*.¹⁰

2.1. Gaž wzeju se wšykne šišćane a rukopisne žrědła gromaže, jo Muka napisał, pěstajil abo pšežělał niži 150 basnjow. Wot tych jo se jano mały žěl šišćal, głownje we *Lužičanje* a w *Lipje Serbskej* w lětach 1873-1877. Wušej togo jo *Bramborski serbski casnik* šišćal jadnu z dolnoserskich basnjow (1876 co. 33). Jaden triptychon skladostnych basnjow, *Wonječko kwasnych přispěwow knježnje Mariji Almi Mukec [...] a knjezeje Janej Augustej Kerkej [...] poswjećene*, jo se wudało separatnje. Wětšy žěl basnjow jo se jano w rukopisnej formje zachował, w rukopisnych casopisach a drugich materialach Budyšyńskego gymnazialnego towaristwa *Lubin* (wšykne su žinsa zgromažone w jadnom wotžělenju SKA: MS XIII 1) a w rukopisnyma zběrkoma samego Muki (gl. gorjejece a pšisp. 10: signaturje stej SKA MS XLI 11 G a MS V 3 J); we slědnyma su zapisane teke pšisamem wšykne šišćane teksty.

2.2. Ako pokazuju nadpismo wětšjeje zběrki, njejo se Muka jano w młodosći zaběrał z basnjenim. Wěrnjo jo, až jo won napisał głowny žěl basnjow w 70-ch lětach. W lětach 1880-1900 jo k tomu pšišło 10 basnjow, wot 1900-1910 hyšći niži 10, a w lěše 1928 (w zwisku z jubilejom?) slědne styri. Wot pozdžejšych basnjow njesu se pšisamem žedne šišćali, a togodla jo mogał nastaś zašišć, až jo Muka basnił jano w młodostnych lětach. Njejo znate, cogodla jo Mukowa basniska žělabnosť (abo skerzej: wozjawjenje basnjow) tak mocnje woteběrała po 70-ch lětach: jo-li zawina pšipoznaše wětšjeje wobdarjonosći drugich basnikow, wosebnje Jakuba Barta-Ćišinskego, abo koncentrowanje na wědomnosť (gl. mēnjenje Wićaza)? Nejskerzej stej wobej faktora gromaže statkowalej: na slědny pokazuju pšispomnješe we zběrce *Basnje (dra.) Arnošta Muki z młodych a starych lět*: „Wjele studijow a wjele džěla je njeplodny čas za basnjenje a pēsnje.“¹¹

2.3. Muka jo głownje basnił w gornoserbskej rěcy. Jadnučke wětše wuwzeše su někotare dolnoserske basni (nejmjenjej pēs,¹² nic jano jedna),¹³ ku kotarymž se

¹⁰ K tej głownej rukopisnej zběrce pšizamknjo se dalšne rukopisne žrědło: *Šulske zapiski a serbske pēsnje Arnošta Muki* (SKA MS V 3 J). Možno jo, až namakaju se hyšći how a tam dalšne basniske teksty, kotarež nama njesu znate.

¹¹ SKA MS XLI 11 G, ł. 62sl. W pšemēnjonej formje citěrujo toś tu sadu južo Jenč (1962: 390).

¹² To su *Lubycce* (Jenč 1962: 349, citěrujucy tekst z *Drobnostkow* J.B. Šoły; original jo nejskerzej był gornoserbski: w SKA MS XLI 11 G, ł. 6sl. stoj gornoserbski tekst, žož su dolnoserske słowa nad smužkami pšipisane), *Tryski* (ł. 67sl.), *Dobru noc* (ł.

pšizamknjo jedna baseń z rěcnymi wosebnoscami pšechodnych dialektow.¹⁴ Eksotiski su styri dalšne basni: w nimskej rěcy (dokulaž jo lubosćinska, jo nejskerjej tak, až jo była posóna nimskorěcnej maruшы),¹⁵ w starej grichiskej rěcy,¹⁶ w rekonstruowanej połobšćinje a samo w rekonstruowanej prasłowjańskej rěcy.¹⁷

2.4. Powšykno dej se groniš, až njejo Mukowe basniske tworjenje tak snadne, ako se to pšecej wobtwaržijo. Wušej togo njejo wono było wobmrokowane na mložinski cas, ale jo trało až do slědnych žywjeńskich lět Muki. A nic naslědku jo wažne, až njejo Muka basnił jano serbski. Spomnješa godnej stej wosebnje basni w połobskej a starosłowjańskej rěcy.

3. Pšeglěd Mukowego basniskego tworjenja pokazujo, až jo wono dosć wjelebočne, nic jano po wopšimješu, ale teke formalnje. Wušej togo nadpadnjo, až jo Muka wjele pšestajił abo se dał inspirerowaš wot drugich (za wěšy žěl cuzorěcných) basnjow.

3.1. Pšestajenje jo typiski zjaw „małych“ a „młodych“ literaturow. Pšez pšestajenje dajo se dopokazaš, až jo „mała“ a „młoda“ literatura rownopšawna a až rowna se „wjelikim“ a „starym“. Togodla njejo žeden žiw, až su serbske basniki wjele pšestajili, aby wupšawili serbsku literaturu, wosebnje napšešiwu nimskej literaturje a klasiskima literaturoma, to groni łatyńskej a grichiskej. Pla Muki jo slědny dypk był wosebnje wažny, dokulaž jo ako gymnazialny ceptař klasiskeju rěcowu derje znał antiske basniske bogatstwo.

68–68sl.), *Mrějuce gole* (*Bramborski serbski casnik* 1876, co. 33; wobstoj teke gornoserbska warianta *Mrějace džěčo*, kenž jo se šišćalo we *Lužicanje* 1876, co. 8, b. 124) a *Ludowa pšeń z Rogowa* (*ČMS* 1880, b. 170–171: how njejo znate, lěc jo Muka, ako pišo redaktor, jano „podał“ baseń abo lěc jo ju teke basniski wobžěłał). To samske pšaši za zběrku dolnoserbških pšnjow, kotaraž jo se južo 1877 šišćala (Muka 1877).

¹³ Toš to mēnjenje jo powšykno rozšyrjone, gl. na pš. Šěrakec 1994: 46. Jenč mimo basni *Lubcyce* teke njespomnjejo druge dolnoserbške basni.

¹⁴ Baseń *Juřko a Mařka* (SKA MS XLI 11 G ł. 67).

¹⁵ Baseń *A.K. z Lt.* (SKA MS XLI G ł. 16sl.) z refrenom „Ännchen, mein Ännchen“.

¹⁶ To jo składnostna baseń k dupjenju syna Bogumiła Šwjele, Kita (SKA MS XLI 11 G ł. 75sl.).

¹⁷ *Barnima enpad a Weleći a Němcy* (SKA MS XLI G ł. 72–73) Basni stej zawěšće zwěžanej ze slěženim Muki w Lüneburgskej goli 1901, zož jo pytał za slědami połobskich Słowjanow, kenž su pšestali wužywaš słowjańsku rěc w XVIII. stolěšu, a to pokazujo, až za Muku njejo wědomnosć generelnje wuzamknuła basnjenje (gl. k połobskej aktiwije Muki Wićaz 1924: 32–33 a Petr 1978: 99–103).

Wosebnosć pšestajenjow Muki lažy w tom, až njejsu to pšecej pšawe pšestajenja. Cesto dosć pšipišo won k jadnotliwym tekstam „swobodnje zeserbšćena“,¹⁸ „po X-u“¹⁹ abo „po motifach“.²⁰ W takich padach jo Muka cesto „pšestajil“ w posłownem smysle: wužywane motiwy su se zeserbšćili, a baseń njegrajo w romskej wokolinje zachadnosći, ale w serbskich krajach 19. stolěša.²¹

Ważny źěl pšestajenjow jo wzety z łatyńskeje literatury. Wosebnje stej se Muce zazdašim spodobałej Katull (Gaius Valerius Catullus) a Horac (Quintus Horatius Flaccus), wobej basnika złotego casa łatyńskeje literatury. Wot přédneho basnika jo pšestajil sedym spiwow, wot drugego šesć. Z grichiskeje literatury pšizo jano jedna pšedłoga.²²

Teke z nimskeje literatury jo Muka pocerał. Pšedłogi su byli teksty basnikow Goethe,²³ Heine,²⁴ Uhland²⁵ a Herder (ze zběrki ludowych pšenjow).²⁶ Nadpadnjo, až njejsu to wjelike „klasiske“ basni, ale skerzej jadnore, ludowe formy.

Dosć wažne su za serbsku literaturu 19. stolěša, a wosebnje za Młodoserbow, pšecej byli słowjańske pšedłogi. W gornoserbskem konteksće (głownje pla katolikow, ale nic jano tam) su wobstojali wuske zwiski z českeju literaturu. Pla

¹⁸ Baseń *Lubin* (Horacijowa oda I 9), gl. *Lužičan* 1873, co. 4, b. 55.

¹⁹ Baseń *Wosyk* (Po Katullu), SKA MS XLI G, ł. 4-4sl. Šišćanej wersiji: *Lužičan* 1873, co. 10, b. 151 pod nadpismom *Elegia na Wosyk (Antique.)*, a Jenč 1962: 350.

²⁰ Baseń *Spěw na Kamoenae* resp. *Spěw na Kamena*, SKA MS XLI G, ł. 9-10sl., 25-26sl. To stej dvě wersiji samskeje basni; pši drugej jo pšipisane „po horacowych motifach spěwa IV. Kn. III“

²¹ Lichotnosć pšestajenjow by dežała se pšepytaš, a na podložku takeje analize by mogli rozeznawaš „pšawe pšeložki“ wot „lichotnych“ a wot „basnjow, inspirerowanych wot cuzorěcnych pšedłogow“. W dalšem bužomej jadnorosći dla pšecej groniš wo pšestajenjach.

²² Baseń *Eros* z wujasnjenim „Po Anakreontu“ (SKA MS XLI 11 G, ł. 57-57sl.). Pšipisk „Lužičanej 22.7.77“. W *Lužičanje* njejo se baseń šišćala, což njejo žeden žiw, glědajucy na nadpismo a wopšimješe.

²³ Basni *Mejka (Mailied)*, SKA MS XLI 11 G, ł. 38sl.-39sl. (předne styri štučki teke w *Lužičanje* 1876, co. 2, na b. 23, a pla Jenča, kenž měni, až jo „tuton přeložk – kaž tež druge – radženy a so před originalom chować njetrjeba“ gl. Jenč 1962: 349-350) a *Namkach (Gefunden)*, SKA MS XLI 11 G, ł. 42-42sl. a *Lužičan* 1876, co. 2, na b. 31. Zajmne jo, až jo *Lužičan* někotare lěta do toho južo pšestajenje samskeje basni šišćal: *W holi* z podpismom H.J. (zazdašim Hajndrich Jordan).

²⁴ Basni *Zkhil twoje ličko (Lehn deine Wang' an meine Wang')* a *Sylzy wo snje (Ich hab' im Traum geweinet)*, *Lužičan* 1874, co. 6, na b. 95, pod nadpismom „Dwaj spěwaj po H. Heinje“.

²⁵ Baseń *Rubežnik (Der Räuber)*, SKA MS XIII 1 A (rukopisny casopis towaristwa „Lubin“ *Swoboda*; přednu štučku wotšišća teke Jenč 1962: 345).

²⁶ SKA MS XLI 11 G, ł. 37sl.-38.

Muki jo to teke tak: styri basni pokazuju na česke pšedłogi, wosebne na ludowe pšeni. Zajmne jo, až jo wušej togo pšestajił 15 basnjow ze serbiskeje rěcy pod gromadnym nadpismom *Wěnc̣k serbskich [sic] narodnych spěwow*.²⁷

3.2. Po wobpšimješu dajo se Mukowe basnjenje ředowaš do někotarych kupkow. Wětšy žěl basnjow (a to płaši wosebne za mložinske) su lubošćinske. Młoge pšestajenja słušaju tematski teke k tej kupce. Za młodego gymnaziasta njejo to nic žiwneho, ale pšewaga teje tematiki pla Muki jo samo sobuwuknikom nadpadnuła.²⁸ A slědnej basni z teju tematiku jo Muka napisal 1928.²⁹

Druge šěžyščo jogo basnjenja jo wopisanje burskego, wosebne serbskego žywjenja we stworbje. Toš te basni stoje w tradiciji Handrija Zejlerja a wotblyščuju zachadajuce swět. Zwěžanosć Muki ze Zejlerjom jo derje znata,³⁰ a nanejmenjej how njeslědujo Muka swojomu psijašeloju Jakuboju Bartoju-Čišinskemu a młodoserbskemu gibanju.³¹

Tšesa kupka basnjow (tenraz jano młodostnych) jo zwěžana ze studentskim (gymnaziastkim) žywjenim. Zazdašim jo se Muka wjelgin zalubował do formalnosćow nimskich studentskich tradicijow. Wupłod togo su wšake basni, kotarež mogu se spiwaš pši piwje abo kotarež wopisuju studentske nałogi.³²

²⁷ SKA MS XLI G, ł. 49-56sl. Basni su wzete ze zběrki ludowych spiwow (*Srpske narodne pjesme*) Vuka Stefanovića Karadžića. Pšestajenja su nastali w lěše 1876, a w lětnem semestrje 1876 jo Muka slyšal pšednoski Leskiena wo slowjańskej ludowej poeziji (Petr 1978: 20).

²⁸ Gl. k tomu komentar J. B. Šoły k basni *Elegija na L... S...* (SKA MS XIII 1 B, ł. 45-46sl.): „Muka tola ženje svoj tema njezhubi [...]“ (Jenč 1962: 347).

²⁹ Basni *Žedźiwosć* a *Bjez Tebje*, posćonej drugej žeńskej (SKA MS XLI 11 G, ł. 76-77; přědnu jo wotšišćal Jenč 1962: 391-392).

³⁰ Gl. teke jogo baseń *Elegija na Sejlera* (SKA MS XLI 11 G ł. 19sl.-20sl.): „A dub, kiž kwětcy wobkłodža, / Štom njebě kralowski: / Ně, tón naj’ z ruku powita! / To bě naš lužiski / Wjerch, kotrehož muze klasiske / Su z sławnym darom česćite!“ (Njeglědajuce na chwalbu Handrija Zejlerja jo to nejskerrej lubošćinska baseń, dokulaž wětšy žěl wopisuje „čerstwej krasnej rōzičcy“, to groni žowce basnika, Lenku a Marku. Charakter lubošćinskeje basni wustupuju hyšći jasnjej w pšezělanem teksće teje basni, kotaruž jo Muka napisal dwě lěše pozdžej. Pod napismom *Putnikaj* jo se wona šišćala we casopisu *Łužičan* 1875, co. 7, na b. 107-18; gl. teke rukopisny original SKA MS XLI 11 G ł. 27sl.-28.).

³¹ Gl. list Barta Muce wot aprila 1883: „Zejler je hłowny reprezentant wopačneho formalneho basnjenja. Tu dyrbimy wuznać a našemu ludej skónčnje tež *zjawnje a sprawnje* wozjewić [...] Ja nimam rad, kultus wosobow hajć [...]“ (Bart-Čišinski 1975: 121).

³² Gl. basni ako *Singkomment*, *Piwna metka*, *Vive la Companieia*, *Lišćakej* abo *Spěw při křćeńcy liškow* (SKA MS V 3 J, ł. 168sl-169, SKA MS XLI 11 G, ł. 17-18 a ł. 7-7sl.)

Mukowe woplěwanje takich nałogow jo wubužiło wotšu kritiku Barta-Čišinskego.³³

Nadpadnjo, až njejo Muka wjele „patriotiskich“ basnjow napisał. Patriotiske motiwy su písamem pšecej zwězane z drugimi, wosebnje luboscínskimi.³⁴ To pšechwata, dokulaž jo Muka sam wot drugih pominaj „patriotiske“ pšeni.³⁵ Składnostne basni (na pš. južo spomnjety grichiski tekst), kotarež maju w pozdžejšych lětach pšewagu, wopšimjeju wšake temy. K nim mogu se teke pšilicyš žortne a satiriske basni.³⁶

3.3. Pši pšepytowanju formalnego boka Mukowego basnjenja muse se pšestajone basni rozeznawaš wot originalnych. Pšestajenja wobchowaju ako pšawidło formy originala. Togodla se jawje w pšestajonych basnjach wšake klasiske metriske struktury, na pš. heksameter.³⁷ Serbske pšestajenja nimskich basnjow teke wotpowěduju rymowańskej a rytmiskej strukturje originalow.³⁸

---

a wosebnje „episko-didaktiska basń“ *Wobrazy ze studentskeho žiwjenja*, kotaruž jo Muka sam ilustrował.

³³ Gl. předny zachowany list Barta-Čišinskego Muce, zož won kritizujo Mukowe pšedstajenja w mjenju „Serbowki“: „Słowjanska powaha je docyła rozdžělna wot němskeje. [...] Němscy studenća maju wjesela na tajkich hłuposcach a blaznosćach; abo kajke zchromadžizny a zjenoćenstwa dyrbi rozomny čłowjek wyše wažić (měnju studentske) – te, w kotrychž *so žloka*, doniž pjani kaž *skót spody* blida njeleža, so čepu a rubaju kaž hłupe njerozomne džěći, abo te, w kotrychž so rozwučeja, we mačeršćinje wudokonjeja a na tute *čestne wašnje* svojich narodowcow, wótčincow česća a slawja?!? Komersne wašnja a žlokannya jeno *germanscy* studenća znaja, družny nic.“ (Bart-Čišinski 1975: 8).

³⁴ Tak stoj na końcu basni *Wulka, horda Němčina, pohladaj na Serbowca!* (SKA MS XLI 11 G ł. 12sl.-13sl. a SKA MS XIII 1 F, ł. 13sl.-14; dwě štućce šisća teke Jenč 1962: 347) wotegrono na pšašanje „Kak so Serbowc [...] zabawi?“ po wopisanju wšakich „serbskich“ (skerjej burskich) žěłabnosćow „*Serbowku* Serb lubuje.“

³⁵ Tak jo won Kosyka pšosył wo basni za předne cysło nowego casopisa *Łužica*: „Njamašo žeden patriotiski serbski [spiw, P.J./R.M], kotaryž by mogał na prjenje městno stawiš.“ (SKA MS XLI 6). Možno jo, až pokazuju sada w lisće Kosyka Muce wot 11.3.1882 na podobne pominanja: „Wy měnišo, až dejali moje basni wěcej serbski nacionalny charakter nadobys?“ (Kosyk 1980: 32).

³⁶ Na pš. *Wusyp hněwa* (SKA MS XLI 11 G, ł. 15-15sl.; tši štućki dajo Jenč 1962: 388) abo *Za jutrownu hłownu zchromadžiznu 11. IV. 1928 k rěčespytnemu wotrjadej* (SKA MS XLI 11 G, ł. 78 a teke Jenč 1962: 392).

³⁷ Pšikład za heksametriske basnjenje jo baseń *Nalěčo*, kenž wobstoj w dwěma wariantoma (SKA MS XLI 11 G, ł. 11-11sl. a 26sl.-27).

³⁸ Głowne wuwzeše jo Mukowy njerazony předny wopyt *Rubježnik*, zož jo Holan zasej kritiski pšispomnił: „Twój ‚Rubježnik‘ je w formje jara snadny. Ty dyrbiš wjace prócy nałożować na rajm a štućkowanje.“ (Jenč 1962: 345).

W originalnych basnjach wopytujo Muka wšake basniske formy. Basni su za wětšy žěl rymowane a wotpowěduju jadnorym ludowym štuckam, styrismužkowe z kšicowymi rymami. Aby dopokazał godnosć serbskeje rěcy za „wusoke“ basnjenje, jo Muka teke wužywał take formy, kenž se maju za klasiske. Na jadnom boce jo to sonet,³⁹ a na drugem su to metriske formy, na pś. distichy.⁴⁰

Powšykno možo se groniš, až slědujo Muka staršej basniskej tradiciji, teke w pozdějšych basnjach, a jo potakem we swojom basnjenju konserwatiwny. We wjacězložkowych słowach wužywa won „potencialny pśizuk“ (njepšizukowane zložki mogu płašić ako pśizukowane), a wušej togo dopuščijo won ryjne rajmy (na pś. wrócić - hłodzić, číše - bliže). Muka jo w swojom basnjenju potakem pśiwisnik pšawidłow Pfula a Zejlerja, a togodla njejo jogo basnjenje „kompatibelne“ z pominanjami Barta.

3.4. Wšykno to, což jo se how groniło wo basnjenju Muki, jo jano předny, prowizoriski pšeglěd. Dokradne pšepytowanje Mukoweje literarneje žělabnosći jo napšawdu desideratum sorabistiki. A wuměnenje za taku analizu jo wudaše jogo basniskego tworjenja.

4. Wěcej poznate a pśeslěžone nježli Mukowe basnjenje jo jogo statkowanje ako spěchowar serbskeje literatury (a basnikarjow) a ako organizator serbskego literarnego žywnjenja. How možomej pokazaš na južo spomnjete pśinoski (Wićaz 1924: 43-53, Heine 1975, Petr 1978: 115-131), krotko pśedstajiš jich wuslědki a dodaš někotare pśidatne informacije.

4.1. Muka jo poznał wuznam literatury za kulturne žywnjenje a za sebjewědobnosć serbskego luda. To płaši wosebnje za 19. stolěše: Serbam (a do wěšteje měry Słowjanam powšykno) jo se wumjatowało, až njamaju „wysoku“

³⁹ Zamožnosć pisaš sonety jo pśecej płašila ako dopokaz basniskego wumělstwa (gl. Prunitsch 2003), wosebnje pla Słowjanow (a hyšći wěcej w słowjeńskej literaturje, žož jo se wosebnje wuwijała tradicija basnjenja sonetnych wěnkow). Pla Serbow jo mejstar soneta Jakob Bart-Čišinski; w dolnoserbskej literaturje jo Kosyk sonety basnił. Pśikład z tworjenja Muki jo sonet *Při Sprjewi (Łužičan 1875, co. 11, na b. 170)*, kenž Jenč (1962: 350) godnošijo ako „radženy“, lěcrownož musy se pśiwdaš, až njewotpowědujo kšutym formalnym pšawidłam, dokulaž se rymy předneju štuckowu (kwartetowu) njewospjetuju (rymowański šema jo abba cddc efe fgg).

⁴⁰ Distichy jo Muka wužywał w južo spomnjetej basni *Elegija na L... S...* K toš tej basni pśipišo „redaktor“ Jan Arnošt Holan: „Heksametry a pentametry su wuše [wuši? pśisp. R. Jenča] roztorhate hromadustajenja słowow, kiž wšitko druhe zaslužo, jenož nic napis „Elegija“.“ (Jenč 1962: 348) Ale formalnje wotpowěduju distichy za wětšy žěl pšawidłam staršeje (Pfuloweje) šule.

kulturu, a togodla jo se jim naražilo pšewžeše nimskeje kultury a potakem asimilacija. Wosebnje wjeliki jo był tšach asimilacije na poli literatury, dokulaž nimskej klasice zazdašim njejsu mogli Serby napšešiwu stajiš swoju klasiku. Wušej tego njejsu nimskim knižkam, rozšyrjonym we wjelikich nakładach, wotpowědowali podobne serbske publikacije. Kaznitosći markowego gospodarstwa njejsu to zmožnili. Bžez „sponsorstwa“ (abo, ako su tencas hyšći gronili, „mecenatstwa“) njejsu se mogli serbske knižky šiščas daš. Togodla jo Muka 1877 naražil a organizował zběranje pjenjz za wudaše tworbow jadnučkego „klasikarja“ serbskeje literatury tego casa, Handrija Zejlarja, a jo to wudaše teke zwonožel (1883-1891). Ako mecen jo sam wšake druge literarne wozjawjenja podpěrał, wosebnje knižky drugogo „klasikarja“, Jakuba Barta-Čišinskego. A kaznitosćam markowego gospodarstwa jo wotpowědowało založenje dweju literarneju ředowu. Stej to *Zběrka džiwiadna serbska* (1879/80) a *Serbska ludowa knihownja* (1901). A organizatoriski jo won podpěrował spisowašelow pšez *Koło serbskich spisowašelow*, kotarež jo sobu založyl (1900) a žož jo žělał ako přědny pšedsedał.

4.2. Druge polo, žož jo se Muka zasajžował za serbsku kulturu a wosebnje za literaturu, jo było casopismojstwo (gl. Petr 1978: 59-66). Motiwa stej bylejš samskej: wojowanje pšešiwu nimskemu wliwoju a statkowanju markowego gospodarstwa. W 19. stolěšu su casopise grali wažnu rolu we kulturnem žywjenu Nimskeje, wosebnje za literaturu. Aby Serby měli podobne struktury, jo se Muka zasajžował za založenje a wobstaše casopisow. Ako redaktor jo won był zwězany z *Lipu Serbskeju* (1876-1878), z jeje naslědnicu *Łužicu* (1882-1907 sam abo, we wšakich casowych wotstawkach, gromaže z Jurijom Libšom, Mikławšom Andrickim a Jakubom Bartom-Čišinskim) a z *Časopisom Maćicy Serbskeje* (1894-1932). W toš tych casopisach jo won dał spisowašelam možnosć wozjawiš tworby, kenž njeby mogli šiščas na drugu wizu felujucych pjenjz dla.

4.3. Nic naslědku musy se how spomnješ wosobinske spěchowanje spisowašelow. Nejwěcej znate jo Mukowe pšijašelstwo z Jakubom Bartom-Čišinskim (gl. gorjejece, 4.1., a Mahling 1975). Wosebnje wažny jo był wliw Muki na Minu Witkojc a potakem na dolnoserbsku literaturu přědneje połojcy 20. stolěša. Za nju njejo won jano był spěchował, ale teke mentor na poli rěcy, casnikarskego žěla a literatury.⁴¹

⁴¹ Gl. jeje basni *Arnoštoju Muce k pšasedymžasetemu narodnemu dnju 10.III.1929* a *A. Muce spomnješe a žěk do nimjernosći* (Witkojc 1993: 124-125 a 154-156).

4.4. Mukowa žělabnosť na poli literatury jo se wuznamjenila pšez wosebność, kenž jo teke typiska za wšykno, což jo Muka cynił: won jo pšecej glědał na to gorno- a to dolnoserbske a jo se procował wo to, aby wobej byłej po možnosći w rownowaze. W rěcywěže jo won dolnoserbskej rěcy samo dał přědnosć. W literaturje dajo se to wopoznawaš nejppjerwej na tom, až jo se Muka procował basniš nic jano gorno-, ale tež dolnoserbski (gl. gorjeje, 2.3.). A spěchowanje njejo było wobmrokowane na gornoserbsku literaturu, ale jo pšecej wopšimjeło dolnoserbsku. Na to pokazuju jogo wuske kontakty z Hajndrichom Jordanom, wosebnje z Matom Kosykom a z Minu Witkojc (gl. gorjeje). Mata Kosyka jo stawnje napominał k literarnemu tworjenju a jo se z nim listował teke po jogo wudrogowanju.⁴² Togodla njejo žeden žiw, až jo Kosyk jomu pšewostajił swoje rukopisne zešywki z basnjami Wjerbańskego casa (Kosyk 1993, 1994). Teke z Ameriki jo Kosyk na Mukowe pominanja posłał basni.⁴³ Potakem ma teke Muka, nic jano Bogumił Šwjela, zaslužby, až njejo Kosyk w Americe wumjelknuł.

4.5. Pšez swoju žělabnosť na toš tom poli jo Muka wjele wugbał za serbsku literaturu a jo rozsudnje pšinosował k jeje wuwišeju. Muka jo był nejžwažnejša wosoba w serbskem kulturnem žywjenju togo casa teke na poli literatury, nje glědajucy na to, až njejo w pozdějšych lětach sam wjele basnił. Samske basnjenje njejo za njogo było notne, dokulaž jo mogał pšesajziš swoje teoretiske naglědy nastupajuce literaturu na drugu wizu.

5. Mukowy wliw na serbsku literaturu, wosebnje pšez redaktorske žěło we wažnejšych casopisach a pšez wudawanje knigow, jo zawěsće měł pozitiwne wuslědki. Njamožo se zamjelcaš, až jo to na drugem boce teke zwězane było z negatiwnymi konsekwencami. Na to jo se južo pokazalo we zwisku z wudašim Zejlerjowych basnjow.⁴⁴ How comej pokazaš na pšiklaže Kosykowego

⁴² Božko jo jano jaden list Muki na Kosyka znaty (gl. gorjeje, pšisp. 35). Kosykowe listy Muce wopšimjeju pšisamem poł stolěša, wot 1882-1929 (gl. Kosyk 1980). Kosyk jo Muku a jogo přědnu žeńsku wosobinski poznał, gl. pismo Bogumiłoju Šwjeli wot 29.10.1932: „Som był nje pšaweje mysli, až jo kněni Loska Mucyna dawno zamrěła. Tu som že teke doma poznał.“ (Kosyk 1980: 183. Kosyk how zaměni jo přědnu Losku z drugeju).

⁴³ Gl. na pš. list Kosyka Muce wot 5.2.1927: „Wy dajošo mě božko mało casa k napisanju basnjow. Pšipodla su někotare.“ (Kosyk 1980: 155).

⁴⁴ Muka jo (do wěšteje měry pod wliwom Barta-Čišinskego) Zejlerjowe teksty wšako wobžětał (gl. Petr 1978: 124). To dopokazuju historisko-kritiske wudaše, žož su wšykne pšeměnenja Mukowego wudaša pokazane w kritiskem aparate: „Čitar móže na zakładže toho [podatych wariantow, P.J./R.M.] přirunować, hdže, što a kak je

basnjenja, kak mocnje jo Muka ako redaktor abo wudawař pšeměnił cuze literarne tworby.⁴⁵ Pši tom muse se rěčne pšeměnenja rozeznawaš wot basniskich.

5.1. Muka jo był wuběrnny znajař dolnoserbskeje rěcy a dialektow. Glicholan jo won měł ako pšikład za pisnu rěc gornoserbsčinu a jo pod takim wliwom pšeměnił wšake wosebności Kosykoweje rěcy.

W přédnem rěže pokazuju take pšeměnenja wliw gornoserbskego purizma, kenž jo, ako we młogich drugich rěcach, wosebnje glědał na leksiku. How jo se won procował wo wutłocenje germanizmw.

Pšikłady leksikaliskich puristiskich pšeměnenjow:⁴⁶

bom => štom (*K nazymu*, SMK 1: 236; *Wokwišenje*, SMK 1: 238);⁴⁷

bomy zakwituju => łuki zakwitaju (*Nalětne wjasele*, SMK 1: 214);

tendliš => grajkaš (*Žedna rada*, SMK 1: 189);

towzyntgłosne => tysacgłosne (*Na kralojskej gorje*, SMK 1: 299);

pon was zasej holuju => pšijdu zas, dom powjedu (*Piletka*, SMK 1: 227);

Trošt pšed nadpadom na Serbow => Pokoj Serbow (*Trošt pšed nadpadom na Serbow*, SMK 1: 319).

Nadpadnjo, až se njenamakajo wjele takich korekturw. To jo zwězane z tym, až jo Kosyk w basnjach wot samego zachopjeńka wužywał wjelgin cystu rěc.⁴⁸

Pšikłady pšeměnenjow, kenž su wuraz gramatikaliskego purizma:

---

wědomostnik [Muka, P.J./R.M.] w swojim času při přėnim wudaću Zejlerjowych spisow w tekstach měnjał.“ (Zejler 1972; 219).

⁴⁵ Kosykowe basnjenje goži se wosebnje derje, dokulaž su se wobchowali pšisamem wšykne basnikarske rukopise z pšipisami wot ruki Muki (Kosyk 1993, 1994, gl. gorjejce, 4.4.). Wušej togo jo reakcija basnika na take pšeměnenja znata z Kosykowych listow Muce samemu a Bogumiłoju Šwjeli. A na końcu dajo se to teke zgoniš z wuwiaša Kosykowego basnjenja, dokulaž jo won někotare naraženja Muki pšewzeł.

⁴⁶ Na přédnem městnje dajo se Kosykowe słowo, na drugem korektura Muki. We historisko-kritiskem wudawku Kosykowych spisow (SMK) stoj přédna forma w primarnem teksće, druga we wariantowem aparaje. Rukopisne korektury Muki su wižeš we faksimilnem wudašu Kosykowych basniskich zešywkwow z Wjerbańskego casa (Kosyk 1993, 1994); w aparaje SMK se pokazuju pšecej na bok faksimilnego wudaša.

⁴⁷ To jo pšikład, žož jaden germanizm se wuměnijo pšez drugi.

⁴⁸ W casnikowych nastawkach a we prozowych tekstach jo to hynak. To jo dopokaz togo, až jo Kosyk wuběrnje wobkněžył wšake registry dolnoserbskeje rěcy.

Ja som ten golc wot Błota => Ja, ja som pachot z Błota (*Golc z Błota*, SMK 1: 61);⁴⁹

wono buži => buži, buži (*Wuseše* SMK 1: 215).⁵⁰

Wšake druge pšēměnjnja njejsu zwězane z purizmom pšešiwu nimskemu wliwoju, ale su nejskerjej wuraz „nutšikowno-serbskego purizma“, kenž jo dolnoserbsku rěc pšibližył gornoserbskej.

Pšikłady potrjefiju wosebnje pšawopis (abo fonetiku) a morfologiju:

nimski, spiwaš => němski, spěwaš (*Serbam, kenž nimski spiwaju*, SMK 1: 150);⁵¹

Serba => Serb ga (SMK 1: 150).⁵²

Wosebnje zajmne su pšēměnjnja pla werbalnych formow. Wuglěda, až jo kšěł Muka nałožowaš aspektowy system, kenž su serbske procowarje akle pšed krotkim pšesajžili w normatiwnej gramatice gornoserbskeje pisneje rěcy, teke na dolnoserbsku rěc. Na to pokazuju pšikłady slědujucego typa:

smjers mě ju wotwezešo. => Smjers mě ju wzěła běšo. (*Wostań pobožny*, SMK 3.1: 11);

powdašo => pšepo(w)da (*Jaden nan skerjej šesć žiši zastarajo ako šesć žiši*
rjakušo => gronjašo (*jadnogo nana*, SMK 1: 92).⁵³

⁴⁹ How žo wo wutłocenje artikla. Wosebnje wjele takich pšikladow namakaju se w rukopisu drugogo žěta stawizniskeje trilogije *Serbskich wošcow šerpjenja a chwalba, Branibora pad* (gl. pšegłěd SMK 2: 365 a paralelne wudaše SMK 2: 159-195). Zajmne jo pši tom, až jo to zazdašim „auto-korektura“ Kosyka samego, kenž jo na taku wizu pšiměrił tekst žycenjam wudawarja. (To njejo jomu pomagalo, dokulaž njejo se ten žěl trilogije za cas žywjenja wozjawił. A gaž jo se *Branibora pad* skońcnje šiščał, jo wudawał tekst pšidatnje puristiski wobžětał a jo pšēměnił wšake werbalne formy, kenž njejsu wotpowědowali pšawidłam šulskeje gramatiki; gl. Kosyk 1956.)

⁵⁰ Pšēměnjnje wotporajo tak pomjenjone „zastupujuce *es*“, kenž jo w takich sadach notne w nimskej rěcy, dokulaž musy pozicija pšed werbom byš wobsajžona. Problem jo jano, až jo „wono buži“ citat z Biblije (1 Mojz. 1), a pšez pšēměnjnje zgubijo se intertekstualny zwisk.

⁵¹ Toš to pšēměnjnje to teke zwězane z drugimi basniskego raza, gl. dołojce. W drugih padach njejo Muka formy na -i- korigował.

⁵² Gl. k tomu Schuster-Šewc 2004: 250.

⁵³ How jo Muka wotporał formy imperfekta wot perfektiwnych werbow, dokulaž jo normatiwna gramatika pšedpisała, až njamogu perfektiwne werby tworíš formy imperfekta (ale take pšawidło njejo wotpowědowało dolnoserbskemu uzusoju). Na „zmlolki“ Kosyka a drugih pši wužywanju aspekta pokazujo sam Muka: „Gerade wegen der ungenügenden Kenntnis bz. Erkenntnis der feinen Unterschiede der slawi-

Kosyk jo Mukowe pšeměnenja we werbalnych formach wujasnił na drugu wizu: „Wšake zmolki nagotowach tako z imperfektom werbow na -iš. Běch pšecej teje mysli, až wone werby maju dvojaki imperfekt na -ich a -ach. Muka je na -ach porěžašo, lud pak ma pšecej -ich!“ (Kosyk 1980: 81).⁵⁴

5.2. Muka njejo Kosykowe basni pšeměnił jano na podložku rěcnych wobmyslenjow. We młogich padach jo won teksty teke basniski „polěpšył“. Take korektury su wažne za rozměše Mukowego basniskego mysljenja.

Kak jo wuglědała Mukowa poetika, to njedajo se jano zgoniš z korekturaw, ale teke z listowanja Kosyka. Głowny dyk w rozestajenju z Muku jo był rymowanje. Zazdašim jo Muka Kosykoju wumjatował wužywanje „ryjnych rajmow“: „Mě jo lubo, až sćo w poetiskich [Kosyk 1980: metriskich] wěcach wotšy kritikař, wšak služy to k mojomu powucenju. We wšom pak Wam pšawje njedam. Wy pšešmarašo ryjne rajmy, ja pak je rowno lubuju a cesto dośc pytam. Sćo w tom nastupanju pšewotšy sudnikař [Kosyk 1980: rucnikař].“ (List Kosyka Muce wot 11.3.1882; Praha: Slovanská knihovna T-A 503; Kosyk 1980: 30-31). W samskem lisće wujasnijo, kake rymy won ma za ražone: „Potakem byli dobre rajmy pšiduce: Zas – raz, bogi – mroki, nocne – mocne, puša – sluša, lěše – swěše, slěd – ned atd. Jo, žaržym tež »i« a »y« abo »ž« a »š« za podobny zuk [...]“ (Kosyk 1980: 31).⁵⁵ Hyšći w Americe spomnjejo Kosyk toš to rozestajenje z Muku, ga pišo w lisće Bogumiłoju Šwjeli wot 5.12.1893: „Brach na rymach: Muske rymy njesměju se jano na jaden wokal, ale na celu zylbu rymowaš, a tek nic měke zylby na twarde ako: na – nja. Ženske: běže – swěše (atd.) – Tak Muka! – Won se moli, wšak deje se cełe zylby rymowaš, ale nic te zuki, ako pšed głownym wokalom stoji.“ (Kosyk 1980: 81).

Na podložku toš tych wugronjenjow wuglěda to tak, až jo Muka wot Kosyka pominał „bogate rymy“, slědujucy pši tom pominanjam Barta-Čišinskego. Na to

---

schen Tempora und Temporalformen nach der Handlungsart der einzelnen Verba machen und machen noch viele ns. Schriftsteller arge Sprachfehler, indem sie oft, namentlich in ihren poetischen Versuchen, nach Bedarf des Metrums und Reimes (z.B. sogar [...] K ó s y k in seinen Gedichten) das Präsens mit dem Futur und Aorist und den Aorist mit dem Imperfect oder auch umgekehrt verwechseln und vermischen.“ (Muka 1891: 479). Podobnje argumentujo Schuster-Šewc 2004: 250-251. Wo problematice nastaša kodifikacije w gornoserbskej rěcy gl. Wornar 1999 a Werner 2003: 21-57.

⁵⁴ Nejskerjej jo pšeměnenje -i- na -a- wuraz sekundarneje imperfektiwizacije (na pš. rozpšawiš/rozpšawjaš): nowe formy su potakem wotpowědowali pšawidłam normatiwneje gramatiki.

⁵⁵ Zajmne jo, až pokazuju Kosyk pši tom na rymowu praksu pla Zejlerja a nimskich basnikow. Rowno w tom casu jo se wotměło rozestajenje mjazy Pfulom a Bartom-Čišinskim wo pšawem rymowanju w serbskem basnjenju (gl. gorjejece, pšisp. 2).

pokazuju teke wot Muki podšmarnjone rymy w Kosykowych basniskich zešywkach: na njebju – za tebu, šotšicka – kamjenja (Kosyk 1994: 87), dostojnje – swěžeńske (Kosyk 1994: 68), hyšći – šišći (Kosyk 1994: 81), rola – póla (Kosyk 1994: 69) atd.

Skońcnje jo mogało „njedosegajuce basniske wumělstwo“ wjasć k tomu, až njejsu se Kosykowe basni wozjawili. To dajo se wucytaš z Mukowych pšispomnješow pši jednotliwych basnjach, na pš. *Starkego basnicki* („metrisch u. vom Reim unvollkommen, also nicht!“, Kosyk 1994: 208) abo *Trošt goleša* („metriscy njedospoľny!“, Kosyk 1994: 223).

Wuglěda, až jo Muka wosebnje glědał na cystosć rymowanja a na metrisku dospoľnosć. Pši tom jo zazdašim slědował pominanjam Barta-Čišinskego. Zajmne jo, až Mukowe basnjenje njewotpowědujo takim pominanjam: pla njogo namakaju se teke „ryjne rajmy“ a wotchylenja wot metriskich strukturow (gl. na pš. basni *Rubežnik a Žedźiwosć*).⁵⁶

Ako pšikład, kak mocnje jo Muka pšeměnił Kosykowe teksty, dajo se how předna štučka basni *Serbski nimski spiwa* na podložku rukopisa a po korekturach Muki:⁵⁷

Serba sy, se wjaselim,	Serb ga sy, se wjaselim,
Co ga pon šak nimski spiwaš?	Co ga potom němski spěwaš?
Serbski jezyk nimski bywaš;	Serbski jezyk němski měwaš.
Zawěrnje se wobtužym.	Zawěrnje se rozgorim!
Co tak wopak cyniš?	Co tak wopak cyniš? ⁵⁸

5.3. Njeglědajuce na to, až jo Kosyk swoju wizu basnjenja zašćitował pšed Muku, jo jogo kritika pšeměniła Kosykowe basnjenje do wěsteje měry, gl. list, kenž jo posłał Muce 31.8.1882 gromaže z drugim zešywkom basnjow: „Wašo slědne powucenje som wjele nałožyl, tak až wjele zmolchow njenamakašo. Wšaki

⁵⁶ K přednej gl. kritiku Holana (pšisp. 38); slědna jo wotšišćana pla Jenča (1962: 391-392) a jo dosć ražona, jano až su wšake rymy „ryjne“, gaž se nałožuju Mukowa měrka.

⁵⁷ Gl. SMK 1: 150, 380, a Kosyk 1993: 102. Kosyk jo how hyšći wužywał nimске pismo a pšawopis, kenž jo płašil za šwabachske šišći, a Mukowe korektury wužywaju łatyńske pismo a analogiski pšawopis.

⁵⁸ Pšeměnjenja daju se tak wujasniš: Dokulaž jo Muka pšeměnił *Serba* do *Serb* (gl. gorjejece, 5.1.), jo felowała zložka. Togodla jo musał pšidaš *ga*. Rym w drugej a tšešej smužce jo za njogo był „ryjny“, togodla jo pšeměnił dolnoserbske *spiwaš* na gornoserbske *spěwaš* (to płaši teke za *nimski*). Aby měł rymujuce słowo, jo wuměnił *bywaš* na *měwaš*. Na samsku wizu jo pšeměnił stwortu smužku: *wjaselim* a *wobtužym* tworitej „ryjny“ rym, a togodla jo se rozsužil za *rozgorim*. Zazdašim njejo wižel, až pšeměnijo pšez take „polěpšenja“ zmysł basni.

brach snaž bužošo namakaš, nicht njej dospoľny. A pšosym wo dalše powucenje, aby III. žěl, ˚ož jo luby Bog co, se hyšći lěpjej ražił.“ (Kosyk 1980: 34). A popšawem njejsu basni w drugem a tšešem zešywku tak mocnje korigowane wot ruki Muki. Jano podšmarnjenje „ryjnych rajmow“ jo pšiběrało. To pokazujo na to, až njejo Kosyk swojsku wizu rymowanja pšeměnił.

5.4. Pšikład Kosyka (a indirektnje teke Zejlerja) pokazujo, až jo Muka basni, kenž jo wozjawił we publikacijach, wudanych abo redigowanych wot njogo, na wšaku wizu wobžělał, a někotare njejo zewšym šišćał. Na taku wizu jo won serbsku literaturu indirektnje wjelgin mocnje wobwliwował. Won jo měł možnosť, swoju koncepciju serbskeje literatury pšesajziš, a jo to teke cynił. Gaž jo won tak postupił pla Kosyka (a pla Zejlerja), možo se myslíš, až njejo to pla drugih hynac było. Take postupowanje jo won nejskerjej měł za wopšawnjone, dokulaž jo było serbskej literaturje „k wužytoju“. Ale njedajo se zamjelcaš, až jo serbska literatura pšez take zjadnotnjenje wochudnuła.

6. Powšykno možo se groniš, až jo literatura pla Muki grała wjeliku rolu a až jo won teke grał wjeliku rolu w serbskej literaturje. Derje znata jo jogo spěchowańska žělabnosť na poli serbskeje literatury. Mjenjej wěmy wo jogo basnjenju, dokulaž jo jano žěl jogo basnjow pšistupny. Togodla jo wudawk jogo tworbow wjelgin notny. Pšisamem njeznate wostanjo jogo indirektny wliw na serbsku literaturu pšez wudawarsku a redaktorsku žělabnosť. Wosebnje to by dejało se pšepytowaš, dokulaž jo Muka rowno na tom poli nejwěcej „šturował“ wuwěše serbskeje literatury.

Bibliografija

- Bart-Ćišinski, Jakub: *Zhromadžene spisy. Zwjazk X. Listowanje*, Budyšin: Domowina 1975.
- Heine, Lucia: „Arnošt Muka als Förderer der sorbischen Literatur“, w: *Lětopis A 22* (1975) 2, 143-152.
- Jenč, Rudolf: „Arnošt Muka jako basnik“, w: *Rozhlad* 12 (1962), 344-350, 388-393.
- Kilank, Rudolf: *Arnošt Muka 1854-1932*, Budyšin: Domowina 2004 (*Wobrazki ze Serbow*).
- Kosyk, Mato: *Wuběrk z jogo spisow*, Berlin: Volk und Wissen 1956.
- Kosyk, Mato: *Listy 1880-1939*, Budyšin: Domowina 1980 (*Kapsna kniha* 127).
- Kosyk, Mato: *Rukopise I*, Altenburg: Mašica Serbska 1993.
- Kosyk, Mato: *Rukopise II*, Altenburg: Nakładnistwo wudawarjowu 1994.

- Mahling, Peter: „Versuch über eine Freundschaft“, w: *Lětopis* A 22 (1975) 2, 219-224.
- Mucke, Karl Ernst: *Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbischen (niederlausitzisch-wendischen) Sprache*, Leipzig: Breitkopf und Härtel 1891 (*Preisschriften der Fürstlich Jablonowski'schen Gesellschaft zu Leipzig* 28, *Historisch-nationalökonomische Section* 18).
- Muka, Ernst: „Delnjołužiske pěsnje“, w: *ČMS* 1877, 5-40.
- Petr, Jan: *Arnošt Muka. Žiwjenje a skutkowanje serbskeho prócowarja*, Budyšin: Domowina 1978 (*Wuznamni serbskcy prócowarjo*).
- P[etr], [Jan]: „Muka, Arnošt“, w: *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*, Budyšin: Domowina 1984, 400-401.
- Pful, [Křešćan Bohuwěr]: „Słowo wo serbskich rymach“, w: *Łužica* 2 (1883) 6, 17-18.
- Prunitsch, Christian: „Sonet v západoslovanských literatúrach ako hodnotový indikátor“, *Slovenská literatúra* 50 (2003), 6, 444-460.
- Schuster-Šewc, Heinz: „Zur Sprache Mato Kosyks“, w: *Mato Kosyk 1853–1940. Materialije přédnejje Kosykoweje konference. Materialien der ersten Kosyk-Konferenz. Proceedings of the First Kosyk Conference. Wjerbno/Werben 15.–18.6.2003*, Budyšin: Domowina 2004 (*Spisy Serbskego instituta* 40), 245-256.
- Šerakec, Lubina: „Arnošt Muka a Dolnosorby. K 140. narodnemu dnu wuznamneho serbskego wědomnostnika“, w: *Pratyja* 1994, 46-47.
- SMK: Kosyk, Mato: *Spise*, Budyšin: Domowina (1: 2000, 2: 2001, 3.1: 2003).
- Werner, Eduard: *Verbalaffigierung im Obersorbischen*, Bautzen: Domowina 2003 (*Spisy Serbskeho instituta* 34).
- Wićaz, Ota: *Dr. Arnošt Muka*, Budyšin: Maćica Serbska 1924.
- Wićaz, Ota: „In memoriam Arnošta Muki“, w: *ČMS* 1933, 5-13. (a)
- Wićaz, Ota: „Nekrolog CX. Prof. dr. fil. Korla Arnošt Muka, studijowy direktor Freibergskeho gymnazija n.w.“, w: *ČMS* 1933, 65-79. (b)
- Wićaz, Pawoł: „Serbski wědomowc a narodny prócowar. K 100. narodninam Arnošta Muki“, w: *Rozhlad* 4 (1954), 68-73.
- Witkojc, Mina: *Nimjernosći brjogi*, Budyšin: Domowina 1993.
- Wornar, Edward: „Analytiski futur perfektiwnych werbow w hornjoserbšćinje“, w: *Lětopis*. 46 (1999). *Wosebity zešywk*, 168-172.
- Zejler, Handrij: *Zhromadžene spisy. Zwjazk I. Lyrika*, Budyšin: Domowina 1972.

Prof. Dr. Roland Marti, Universität des Saarlandes, Fachrichtung 4.4. Slavistik, Postfach, 15 11 50, 66 041 Saarbrücken